

2. lecke – A betegoktatás irányelvei, alapelvei

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Ez a lecke 2 ábrát tartalmaz. Ennek a leckének az elsajátítása hozzávetőlegesen 1-2 órát igényel, de ez függ a hallgatótól.

A jól megtervezett betegoktatás mindamelllett, hogy információval látja el a betegeket, segíti az egészségügyi ellátás költséghatékonyabbá válását is.

A betegoktatás irányelvei

A betegoktatás irányelveit már 1994-ben kidolgozták az Amerikai Egyesült Államokban. Ez a következőket foglalja magába (2, 245. old.):

1. *„A beteg/család a tudást, az ügyességet és a magatartást fejlesztő olyan képzésben részesül, amelynek segítségével az intézmény által nyújtott egészségügyi szolgáltatásokat maximálisan hasznosítani tudja.*
2. *A szervezet megtervezi és támogatja a beteg/család tanításának háttérét és menetét, gondoskodik a segédeszközökről.*
3. *Meghatározza a betegek/a család tanulási szükségleteit, képességeit és készségét.*
4. *A beteg-, családoktatási folyamat a gondozás tervezésének megfelelően interdiszciplináris.*
5. *A beteg/a család speciális képzésben részesül a beteg meghatározott szükségleteinek, képességeinek és készségeinek megfelelően. A felvilágosítás felöleli a gyógyszeradagolást, az*

orvosi műszerek használatának módját, az étel-gyógyszer kölcsönhatások, az étrendi változtatások és a rehabilitáció ismeretét, és a további kezelés elérésének módját.

6. *A betegnek vagy a családnak adott instrukciók be nem tartását a beteg folyamatos gondozásáért felelős intézménynek, illetve egyénnek jelezni kell”.*

A betegoktatás irányelvei között a fentiekén kívül további nagyon fontos elveket tartunk számon:

- Mivel információval látjuk el a klienseket, így az első lépés a **felmérés**, mely során tájékozódunk a beteg aktuális tudásáról a témával/betegségével kapcsolatban.
- Tájékozódni szükséges arról is, hogy **hogyan szeretne tanulni** a páciens (pl. van olyan beteg, aki kifejezetten az egyéni foglalkozást igényli, mások csoportban tanulnak szívesebben).
- A beteg és a betegoktatást végző szakember **együtt szabják meg** az oktatás célját, így mindketten tudni fogják, hogy mit kell elsajátítani, oktatni.
- Amennyiben lehetséges, a **hozzátartozókat** is **be** kell **vonni** az oktatási folyamatba!
- Gondoskodni kell nyugodt, **elkülönített helyről** (külön helyiség, ahová nem nyit be más az oktatás időtartama alatt), illetve tanulást segítő **eszközökről** (pl. képek, makettek).
- Az oktatás **élményszerű legyen**, ez elérhető változatos oktatási módszerek, és szemléltető eszközök alkalmazásával.
- **Egyszerű szavak**, mondatok használata (kerüljük az összetett mondatokat és az idegen szavakat) célszerű a jobb megértés végett.

- A klienst **bátorítani** kell kérdések feltevésére.
- Az **oktatás ütemét** (mikor, mennyi időt) meg kell tervezni. Ehhez szükséges tudni, hogy a kliens előreláthatólag mennyi ideig fog az intézményben tartózkodni (betegoktatás során egy alkalommal maximum 20 percet lehet a beteggel tölteni).
- Egyszerre **ne túl sok ismeretet** közöljünk, igazodni kell a beteg tanulási üteméhez (egy alkalommal 3-4 új információt tud a beteg megjegyezni).
- Az ismeretekben történő előrehaladás mennyiségét mindig meg kell beszélni, és **össze kell foglalni** a tanítottakat, valamint **visszajelzést** kell kérni a betegtől (értette-e a hallottakat; kérdéseket teszünk fel, azokra válaszoljon).
- Az intézményből távozó beteget tájékoztassuk, hogy miként kaphat **utógondozást**, illetve hová fordulhat kérdéseivel (1).

Mi kell még a sikeres betegoktatáshoz?

- A sikeres betegoktatáshoz szükség van a betegek megfelelő **motiváltságára** is, melyet az előzetes ismeretek, tanulási élmények, és a szociokulturális háttér is befolyásol. Amennyiben a beteg abban hisz, hogy saját egészsége a fontos, ez kellő motivációt jelent a megtanulandó anyag elsajátításához. Ellenkező esetben a betegoktatás részét képezi a kliens motiválása is.
- Szükséges a **figyelemkoncentráció**, melynek segítségével a beteg a megtanulandó anyagra képes összpontosítani. A figyelmet elvonhatja a külső zavaró zaj, de a beteg fájdalma, fáradtsága, éhsége is, ezért ezeket a betegoktatás megkezdése előtt ki kell küszöbölni.
- A **betegséghez való pszichoszociális alkalmazkodás** szintén összefügg a betegoktatás sikerességével. Egy betegség – főleg, ha krónikus – nagy

megrázkódtatást jelent a kliensnek. A betegség tartóssá válása egy gyászfolyamatot indít el a kliensben, mely a következő öt stádiumot foglalja magában: elutasítás, harag, alku, oldódás, elfogadás (ezekről később lesz szó). Amíg a beteg nem jut el az elfogadás stádiumába, addig felesleges a betegoktatást megkezdeni, mert a páciens nem lesz együttműködő.

- A tanulási képességet befolyásolja a kliens **kognitív fejlettsége** (pl. nem tud olvasni), **életkora** és **fizikai képességei** (pszichomotoros képesség, erőnlét, koordinációs képesség) is, ezért ezekkel tisztában kell lennie a betegoktatónak a betegoktatás megkezdése előtt, melyekről alapos felméréssel győződhet meg (2).

Milyen legyen a betegoktatás helyszíne?

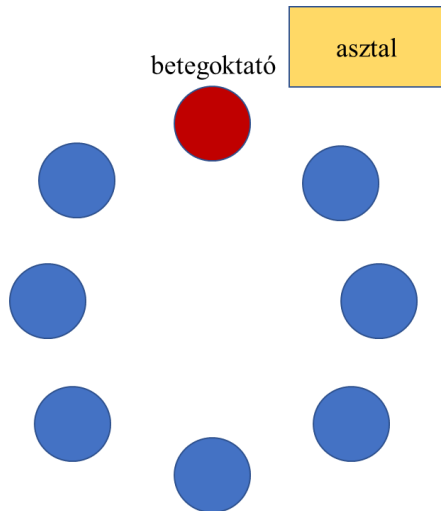
A betegoktatás irányelvei között nem szabad figyelmen kívül hagyni az oktatás helyszínének megfelelő kiválasztását sem. Fentebb szó volt már a **nyugodt, elkülönített helyről** (senki ne zavarjon), azonban ennyi nem elegendő a sikeres betegoktatáshoz. A kívülről beszűrődő, vagy esetleg a helyiségben keletkezett **zajok** (pl. egy gép működése) megzavarják az oktatást. Ugyancsak zavaró, ha **túl meleg**, vagy éppen **hideg** van a szobában. A megfelelő **fényviszonyokra** is figyelni kell. Ne vakítsa el a beteget, sem az oktatót egy lámpa, ugyanakkor legyen kellően világos, mert különben a kliens nem fogja látni az oktató mozdulatait. A szoba **ne** legyen **túl zsúfolt** sem, és megfelelően **szellőztessünk** ki az oktatás megkezdése előtt.

A betegoktató és a kliens szemben helyezkedjen el egymással, közöttük ne legyen asztal. Amennyiben szükség van asztalra az eszközök tárolásához, úgy az asztal a betegoktató mellett helyezkedjen el, ahonnan könnyen elérheti az eszközöket. Arra azonban figyelni kell, hogy ne fordítson soha hátat a betegnek, miközben magyaráz.

Csoportos betegoktatás esetében az **1. ábrán** látható elrendezés a kívánatos.

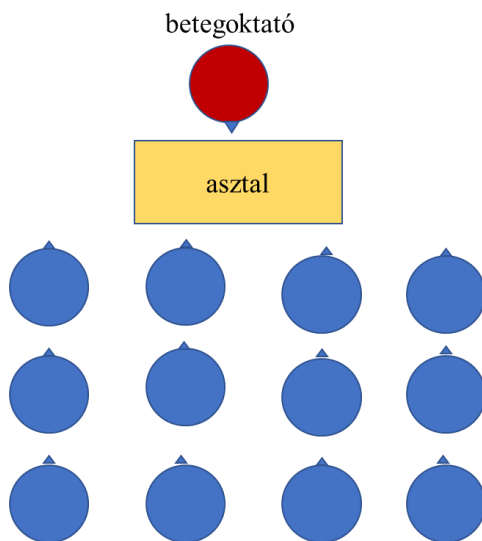

1. ábra: Elhelyezkedés csoportos betegoktatáshoz (Készítette: Németh Anikó)

A betegoktató és a kliensek körben elhelyezkedve foglaljanak helyet, így mindenki jól látja az oktatót és egymást is. Az oktatáshoz biztosan szüksége lesz az oktatónak eszközökre, ezeket egy, a közelében elhelyezett asztalon tárolhatja addig, amíg szüksége nem lesz rájuk.

2. ábra: Betegoktatáshoz nem megfelelő elrendezés (Készítette: Németh Anikó)

A betegoktatáshoz nem ajánlott a 2. *ábrán* látható elrendeződés, mivel egyrészt az oktatót asztal választja el a kliensektől, ami felsőbbrendűség látszatát kelti, illetve falat képez az oktató és a betegek között. Ezen kívül az egymás mögött helyet foglaló páciensek nem biztos, hogy jól látnak az előttük ülő miatt. Nincs közöttük interakció, és egymás arcát, reakcióit sem látják.

A betegoktatáshoz biztosítani kell a szükséges *eszközöket* is. Ezek lehetnek szemléltetést szolgáló eszközök (pl. ábrák, makettek egy-egyszervről,

szervrendszeréről, prospektusok, szórólapok), vagy éppen valamilyen beavatkozás elvégzéséhez szükséges eszközök (pl. inzulin beadáshoz tű, fecskendő, pen). Ezeket a fogyóeszközöket elegendő mennyiségben szükséges a beteg számára előkészíteni, hogy legyen lehetősége begyakorolni a mozzanatokot. A gyakorláshoz elegendő időt kell biztosítani a páciens számára!

A betegoktatás alapelvei

A betegoktatás során a következő alapelvek követése elengedhetetlen:

- A betegoktató **bizalom**ra épülő kapcsolatot létesítsen a beteggel és hozzátartozókkal. A bizalom csak úgy tud kialakulni, ha az oktató a következő erényekkel rendelkezik: szakmai tudás, empátia, egészséget képviselő szokások, rendezett megjelenés, példamutató viselkedés.
- A betegoktatónak azt kell elérnie, *„hogy a beteg az egész betegség tapasztalatot úgy élje meg, mint alkalmat, melynek során megtanulhat teljesebb életet élni”*, ennek érdekében az **oktató tanít** magatartásával, példamutatással, kommunikációjával.
- A **betegoktató**nak kötelessége az egészséges életmód tanítása, valamint feladata hogy **reagál**jon a beteg tanulási szükségleteire.
- Az oktatónak **fel kell mérnie a beteg tudásszintjét**, igényét, ismereteinek helyességét, azt, hogy mire taníthatná meg a beteget, és családtagjait.
- *„Az oktatásnak az orvostudomány és az ápoláskutatás eredményeire kell támaszkodnia, az átadni kívánt tudás tudományos alapú, naprakész, megbízható, minőségileg és mennyiségileg megfelelő legyen, és alapvető az oktatótevékenység során, hogy*

az oktató szakmailag és a beteg számára is kielégítő módon tudjon válaszolni a hozzá intézett kérdésekre” (3).

Vannak további alapelvek, melyek inkább az oktatás kivitelezéséhez tartalmazznak fontos instrukciókat. Ezek a következők:

- **Kezdje a fontos dolgokkal:** az oktatás elején kell szót ejteni azokról az ismeretekről, melyek megjegyzése nagyon fontos a kliens számára. Ennek az az oka, hogy az oktatás kezdetekor a figyelem még éber, a vége felé pedig már lankad.
- **Ismételje meg a fontosabb pontokat:** amit feltétlenül meg kell jegyezniük a pácienseknek, azt többször is ismételjük el, ezáltal nyomatékosítunk, és jobban megmarad az információ.
- **Adjon személyre szabott, pontos tanácsokat:** a betegoktatást mindig a felméréssel kezdjük (erről később lesz szó), így megtudhatjuk a beteg szükségleteit. Ezekre a szükségletekre alapozva fogjuk a betegoktatást elvégezni.
- **Az információt rendezze kategóriákba:** Előre meg kell tervezni, hogy miről fogunk beszélni egy betegoktatási alkalom során. Ezeket kategóriákba szükséges rendezni, és az oktatás során minden egyes kategóriát külön kell tárgyalni, egymás után, logikai sorrendben.

Például, ha a cukorbetegséget szeretnénk ismertetni a betegek számára, akkor az egyes kategóriák lehetnek: betegség lényege, hasnyálmirigy bemutatása, betegség oka, tünetei, kezelés lehetőségei, szövődmények, életmódbeli tanácsok. Ezekről a kategóriákról egyesével beszélünk, akkor haladunk tovább, ha az egyes kategóriákat megtárgyaltuk, és nem csapongunk közöttük.

- **Kerülje a szaknyelv, hosszú kifejezések, körmondatok használatát:** latin kifejezéseket

TILOS használni a betegoktatás során, csak magyarul kommunikálunk a beteggel! Hosszú, összetett mondatokat sem használunk, mert a betegek nem tudják megjegyezni. Helyette egyszerű, rövid mondatokban fogalmazzunk.

- **Használjon vizuális segédeszközöket, szórólapokat, vázlatokat:** jól látható ábrák segítik a megértést, a szórólapokat, vázlatokat pedig elvihetik a betegek, így segítik az információk megjegyzését.
- **Ne mondjon túl sok mindent egyszerre:** egy betegoktatási alkalom során 3-4 új információt szabad közölni a beteggel (többet nem tud megjegyezni).
- **Kérjen visszajelzést:** minden betegoktatási alkalom után visszajelzést kell kérni a betegtől, hogy megértették-e az általunk elmondottakat, és van-e kérdésük. (2)

Önellenőrző kérdések

Karikázza be az **I** betűt, ha Ön szerint az állítás igaz, vagy a **H** betűt, ha hamisnak gondolja.

A betegoktatás megkezdése előtt nem szükséges tájékozódni a beteg előzetes tudásáról.	I	H
A betegoktatás tetszőleges időtartamú lehet, vagyis nincs időkorlát.	I	H
A betegoktatás során az utógondozás lehetőségéről is tájékoztatni kell a páciens.	I	H
A betegoktatás részét képezi a beteg motiválása is	I	H
A betegoktatás során fel kell mérni a beteg tanulási képességeit is.	I	H

A következő kérdések esetében mindegyik kérdésnél **egyetlen** választ kell bekarikázni!

Csoportos betegoktatás során milyen alakzatban helyezkedjenek el a teremben ülők?

- A) Egymás mögött sorba rendezett székeken, velük szemben pedig a betegoktató foglal helyet.
- B) Mindenki oda ül a teremben, ahová szeretne.
- C) A székeket körben kell elhelyezni, és a betegoktató közöttük foglal helyet a kör valamelyik pontján.

Melyik állítás NEM helyes?

- A) A betegoktatás helyszíne legyen zajmentes.
- B) A betegoktatás történhet akár a beteg kórtermében is, a többi beteg jelenlétében.
- C) A betegoktatás előtt szükséges előkészíteni az eszközöket is.
- D) A betegoktató és a páciens között ne legyen asztal.

Melyik állítás NEM IGAZ a betegoktatásra?

- A) A betegoktató magatartásával, példamutatásával is tanít.
- B) A betegoktatónak nem feladata, hogy reagáljon a beteg tanulási szükségleteire.
- C) A betegoktatónak meg kell nyernie a beteg bizalmát is.
- D) A betegoktatónak naprakész ismeretekkel kell rendelkeznie az orvostudomány és az ápoláskutatás területeiből.

Melyik állítás NEM helyes?

- A) Egy betegoktatási alkalom során csak 3-4 fontos információt közöljünk a beteggel.
- B) Nem fontos a nyomtatékosítás.
- C) Az információkat rendezzük kategóriákba.
- D) Kérjünk visszajelzést a betegtől minden alkalom után.

Felhasznált irodalom

1. Németh A. (2015): A betegoktatás irányelvei. https://www.doki.net/tarsasag/meszk/upload/meszk/document/meszk_csongrad_megyei_teruleti_szervezet_munkassaga_2004_2017_1.pdf?web_id= 181-183. old. Elérés ideje: 2018.12.23.
2. Potter P.A., Perry A.G. (1996): Az ápolás elméleti és gyakorlati alapjai: Tanítás és tanulás. Medicina Könyvkiadó Rt. Budapest, 245-264.
3. Ujváriné S.A., Szögi N. (2014): A közösségi ápoló szerepe a betegoktatásban és az életmód-tanácsadásban. https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop412A/2010_0020_kozossegi_magyar/10_a_kzssgi_pol_szerepe_a_betegoktatsban_s_az_letmdtanacsadsban.html Elérés ideje: 2018.12.27.

Készítette: Dr. Németh Anikó SZTE ETSZK Egészségmagatartás és –fejlesztés Szakcsoport

